

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "НЕДІЄЗДАТНА ФІЗИЧНА ОСОБА"

Written by МЕРЦАЛОВ МИХАЙЛО ЮРІЙОВИЧ, аспірант кафедри цивільного, трудового та господарського права юридичного факультету Дніпровського національного університету ім. О.Гончара (м.Дніпро)

Кожна фізична особа є учасником правовідносин, що регулюються цивільним

законодавством України, тобто є суб'єктом цивільного права. У зв'язку з зазначеним, кожна фізична особа наділена правоздатністю, що виявляється у здатності мати цивільні права та обов'язки, і яка виникає, за загальним правилом, у момент народження фізичної особи та припиняється з її смертю.

Проте, на відміну від правоздатності, дієздатність фізичної особи може бути обмежена. Так, відповідно до статті 30 Цивільного кодексу України, цивільною дієздатністю фізичної особи є її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання [1].

Цивільною дієздатністю володіють фізичні особи, що усвідомлюють значення своїх дій та можуть керувати ними.

У зв'язку з наявністю у фізичної особи психічного розладу така здатність може бути втрачена нею.

Відповідно до частини 1 статті 39 Цивільного кодексу України, фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними [1].

Над такою особою, відповідно до частини 1 статті 300 Цивільного процесуального кодексу України, судом встановлюється опіка і за поданням органу опіки та піклування призначається опікун [2].

Враховуючи законодавчо закріплене поняття дієздатності, постає питання, чи означає, що недієздатна особа в повній мірі не здатна своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також не здатна своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

У даному випадку постає необхідність у встановленні співвідношення між дійсним змістом та текстуальним вираженням норми права.

Тлумачення норм права за обсягом їх правового змісту полягає у встановленні ступеня відповідності змісту правової норми її текстовому оформленню і вираженню, у з'ясуванні співвідношення буквального значення юридичного тексту («літері» закону) і дійсного змісту юридичних норм («духу» закону) [3].

Фактично, недієздатна особа здатна своїми діями набувати та самостійно здійснювати цивільні права. Однак, зазначене обмежується належністю таких дій до категорії юридичних вчинків, що мають характер фактичних дій без ознак правочину.

Вчинки викликають правові наслідки незалежно від того, усвідомлював чи не усвідомлював суб'єкт їхнє правове значення, бажав чи не бажав їх настання. Значна частина правомірних вчинків породжується матеріально-предметною діяльністю людей (виробництвом і споживанням матеріальних благ, створенням творів літератури і мистецтва, відкриттів і винаходів тощо) [4].

Не виключенням є і породження недієздатною особою власними активними діями для себе цивільних прав.

Одним з таких прикладів можна назвати привласнення загальнодоступних дарів природи недієздатною особою. Так, відповідно до статті 333 Цивільного кодексу України, особа, яка збирала ягоди, лікарські рослини, зловила рибу або здобула іншу річ у лісі, водоймі тощо, є їхнім власником, якщо вона діяла відповідно до закону, місцевого звичаю або загального дозволу власника відповідної земельної ділянки [1].

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "НЕДІЄЗДАТНА ФІЗИЧНА ОСОБА"

Written by МЕРЦАЛОВ МИХАЙЛО ЮРІЙОВИЧ, аспірант кафедри цивільного, трудового та господарського права юридичного факультету Дніпровського національного університету ім. О.Гончара (м.Дніпро)
Thursday, 18 June 2020 19:00

Іншим прикладом є набуття права власності на перероблену річ, де переробкою є використання однієї речі (матеріалу), в результаті чого створюється нова річ, відповідно до статті 332 Цивільного кодексу України [1].

Також яскравим прикладом є створення недієздатною особою творів інтелектуальної власності, зокрема, літературних та художніх творів, внаслідок чого така особа набуває особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, відповідно до статті 418 Цивільного кодексу України [1].

Набуття фізичною особою обов'язків та несення нею відповідальності є більш складним питанням.

Так, наприклад, недієздатна особа при набутті права на бездоглядну тварину, набуває обов'язок недопущення жорстокого поводження з нею. Фактично, реалізація зазначеного обов'язку залежить від опікуна і цілком покладається на нього. Відповідно до частини 2 статті 1184 Цивільного кодексу України, якщо опікун недієздатної особи, яка завдала шкоди, помер або у нього відсутнє майно, достатнє для відшкодування шкоди, а сама недієздатна особа має таке майно, суд може постановити рішення про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого, частково або в повному обсязі за рахунок майна цієї недієздатної особи [1].

Тобто, в даному випадку наявні ознаки певної деліктоздатності недієздатної особи. Таким чином, необхідно констатувати, що фізична особа, яка визнана недієздатною, всупереч поняттю «дієздатності» частково може своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатна деякою мірою своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки та нести в деяких випадках відповідальність. Отже, закріплена в законодавстві текстуальна частина понять «недієздатна фізична особа», «визнання фізичної особи недієздатною» тощо не в повній мірі відповідає їх змістовому навантаженню.

Список використаних джерел: 1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 29.05.2020). 2. Цивільний процесуальний кодекс

України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 29.05.2020).

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права; пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.

4. Кикоть Г. Проблема класифікації юридичних фактів у сучасній теорії права.

Право України.

2003. №7. С. 29—32. {jcomments on}